

Manuel Corachán i García. La gastropèxia de Corachán

L'epònim

Gastropèxia de Corachán. La gastropèxia és una correcció de la gastroptosi mitjançant la fixació quirúrgica de l'estómac a la paret abdominal, al diafragma o al fetge¹. La gastropèxia de Corachán és una modificació de la intervenció de Lambret en la que es substitueix la banda aponeuròtica per dos fils gruixuts de seda en forma de cordó que es fixen des de l'arcada condral esquerra al lligament suspensori del fetge².

Manuel Corachán i García, l'home

Manuel Corachán i García (Figura 1) va néixer al poble valencià de Xiva de Bunyol el 2 de novembre de 1881. El seu pare treballava com a cirurgià i barber –més del segon que del primer segons Marí i Balcells^{3,4}; la seva mare, María García Hernán, va morir prematurament, quan Corachán només tenia sis anys⁵. Poc després de l'òbit va anar a Barcelona a viure amb els seus oncles i allí va començar el batxillerat l'any 1893 i els estudis de Medicina sis anys més tard⁵. En paraules de Casassas, Corachán sempre es considerà *"valencià de naixement, barceloní de cor i d'adopció, però al mateix temps irreductiblement valencià"*⁶. La condició humil de la família l'obligà a treballar de barber, l'ofici del seu pare, des de molt jove, especialment després de la mort prematura d'aquell, i així va contribuir a pagar-se els estudis. Arribà a assolir el primer lloc en les oposicions per alumne intern de la càtedra del professor Àlvar Esquerdo. Més tard, Enric Ribas i Ribas, ajudant aleshores al mateix servei, li va permetre treballar com a practican a la seva clínica; això ajudà a millorar la seva econo-

Figura 1. Manuel Corachán i García (1881-1942). (Reproduïda amb autorització del Museu d'Història de la Medicina de Catalunya.)

mia, encara que continuà treballant com a barber els dissabtes per la tarda⁵.

Es llicencià l'any 1906 i dos anys després entrava per oposició al cos de metges dels Dispensaris Municipals. Més tard seguí col·laborant amb en Ribas i Ribas quan aquest va ser nomenat cap del Servei de Cirurgia de l'Hospital de la Santa Creu. L'any 1921, Corachán va ser escollit

pel mateix càrrec a la mort del Dr. Àlvar Esquerdo. Mentre es dedicava a aquestes tasques, l'any 1915 Corachán havia obert una petita clínica al carrer Rosselló, cantonada amb Aribau, que va ampliar amb el centre del carrer Buigas sis anys després amb el nom de Casa de Salut Clínica Corachán, i que encara persisteix al mateix lloc com Institut Clínica Corachán (Figura 2).

Acadèmicament, Corachán es va doctorar a Madrid, l'única universitat espanyola que atorgava aquest títol aleshores, amb una tesi sobre la cirurgia gàstri-

ca l'any 1925. El 19 d'abril d'aquell any fou nomenat acadèmic de la Reial Acadèmia de Medicina succeint a Ramon Torres i Casanovas. Corachán, amb el discurs *El cirurgià. El seu aspecte científic i professional a través dels temps*, tingué l'honor

Figura 2. La Clínica Corachán cap els anys 1930. (Reproduïda amb autorització del Museu d'Història de la Medicina de Catalunya.)

que Salvador Cardenal, l'il·lustre cirurgià i introductor de l'asèpsia a Espanya, llegís el discurs de resposta. L'any 1933 fou nomenat professor lliure de Patologia Quirúrgica a la Universitat de Barcelona republicana, fet que reconeixia les seves dotes científiques i docents que havia palesat en els anys anteriors. En els anys següents va donar cursos de cirurgia general⁶. Junt amb Ribas i Ribas i els germans Trias i Pujol va fundar la *Revista de Cirugía de Barcelona* l'any 1931⁷.

El camp de la política tampoc li fou aliè i així, l'any 1933, va ser escollit president del Sindicat de Metges de Catalunya, la poderosa organització dels facultatius de l'època. L'any 1935, durant un homenatge a Xiva, rebé la Creu de l'Ordre de la República⁸. El reconeixement de la seva tasca fou manifest quan va ser nomenat Conseller de Sanitat i Assistència Social del Govern de la Generalitat de Catalunya el mes de maig de 1936. Encara que Corachán no era del tot proper a les idees polítiques del Govern de la Generalitat de l'època, acceptà la proposta amb una justificació moral: *"Jo vaig venir a Catalunya a la meua joventut, gairebé a la meua infància, deixant el meu poble nadiu de València, Xiva, per anar a viure a Sants a casa dels meus oncles, a la barberia que hi tenien. Allí, tot afaitant, vaig estudiar la carrera i em vaig fer home. Tota la resta del que he aconseguit fins arribar a la posició que tinc avui, ho dec a Catalunya. Catalunya m'ha fet i m'ha donat tot el que em podia donar. Em sembla que en el moment en què entro ja a la fase final de la*

*meua maduresa bé es mereix que jo em sacrificui, ni que sigui una mica, pel bé del país que m'ha acollit com si en fos fill"*⁹. Corachán, però, tingué poques ocasions de demostrar la seva vàlua al front de la Conselleria. Aviat va dimitir i poc després es va veure obligat a exiliar-se.

De forma similar al que passà amb Lluís Sayé, com ha estat explicat en un capítol del primer volum d'aquesta obra¹⁰, la sortida de la família Corachán de Catalunya tingué molt més a veure amb les amenaces de grups d'incontrolats en els primers dies de la Guerra Civil que a la posició contrària al Govern de la República. Trueta, un dels principals deixebles de Corachán, va explicar amb detall com es produí aquesta sortida i els esdeveniments tràgics que l'acompanyaren⁹. Començada la Guerra Civil, veié que no tenia possibilitat de fer res i el president Companys li acceptà la dimissió el primer d'agost. Poc temps després fou *"perseguit per un grup que es deien anarquistes, el capítost del qual argumentava que Corachán l'havia operat i l'havia deixat incapacitat a causa d'un pretès error tècnic"*⁹. Li demanà una forta indemnització econòmica en compensació, però el seu amic Jaume Aiguadé l'aconsellà que sortís del país, cosa que va facilitar una autorització del propi president Companys. Aquesta decisió no apaivagà la qüestió, doncs poc temps després els mateixos individus reclamaren el mateix al fill de Corachán, Manuel. Segons Trueta⁹, li demanaren trenta mil pessetes que Manuel Corachán i Lloret va dipositar al Palau de Justícia per evitar problemes. L'estratègia no va funcionar i li continuaren reclamant dient que només n'havien rebut vint mil. Donada la situació, i amb l'amenaça vital que suposava, també decidí passar a França, cosa que aconseguí després de múltiples peripècies. En contra dels consells que li van donar, decidí passar a la zona franquista, influenciat potser per la seva muller que tenia allí la seva família. Malgrat que era un neurocirurgià de primera, dels que n'hi havia pocs o cap a l'exèrcit de Franco, no va aconseguir que l'acceptessin com a metge, a causa de l'oposició d'algun col·lega militar, potser pel càrrec que el seu pare havia tingut a la Generalitat⁹. Finalment s'enrolà com infermer voluntari i fou ferit en el front del País Basc, sembla que per una bomba

de l'aviació alemanya. Les ferides no eren greus però foren tractades de forma inadequada de manera que aparegué una gangrena gasosa que acabà amb la seva vida als vint-i-set anys.

Després de la mort del seu fill, Corachán va decidir exiliar-se a Veneçuela el maig de 1937. Al país llatinoamericà va dirigir l'Institut de Cirurgia Experimental de Caracas i es va fer càrrec de les càtedres de Tècnica Anatòmica i de Tècnica Quirúrgica a la Universitat de Caracas. Va ser convidat a donar conferències i practicar intervencions a Cuba, Mèxic i Estats Units, on va ser nomenat membre corresponent de l'*American College of Surgeons* el mes d'octubre de 1940⁵. Finalment, va tornar a Catalunya el mes de juny de 1941. El *Tribunal de Responsabilidades Políticas* de Barcelona ja l'havia condemnat el 30 de juliol de 1940 "a pagar setenta y cinco mil pesetas por haber sido por poco tiempo Consejero de Sanidad en la Generalidad", encara que reconeixia que "Presentó su dimisión y marchó al extranjero en donde hizo declaraciones favorables a la Causa Nacional. Considerado como persona de orden"^{8,11}. És evident que aquestes afirmacions cal entendre-les en la situació de l'època, però li permeteren reincorporar-se sense massa dificultats al seu lloc de direcció com a cap de Cirurgia a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona. La *Comisión Liquidadora de Responsabilidades Políticas* li concedí l'indult de la sanció esmentada el 8 de gener de 1960⁸. Massa tard. Corachán va morir prematurament l'1 de febrer de 1942 víctima de l'epidèmia de tifus exantemàtic que afectà Barcelona³.

Corachán deixà una gran obra escrita. A més de prop de dos-cents articles científics, cal recordar especialment tres llibres: *Cirugía gástrica*, *Clínica y Terapéutica Quirúrgica de Urgencia* i *Diccionario de Medicina* (Figura 3). La primera es publicà en dos volums; el primer, de 794 pàgines, aparegué l'any 1934, mentre que el segon, amb 666, veié la llum poc després de la seva mort.

Corachán tingué també una llarga i intensa relació amb l'Acadèmia de Ciències Mèdiques. En fou Secretari (1921-1923), Vicepresident (1925-1927) i President (1932-1934). També fou fundador i segon President de la Societat Catalana de Cirurgia (1930-1931). A més, publicà nom-

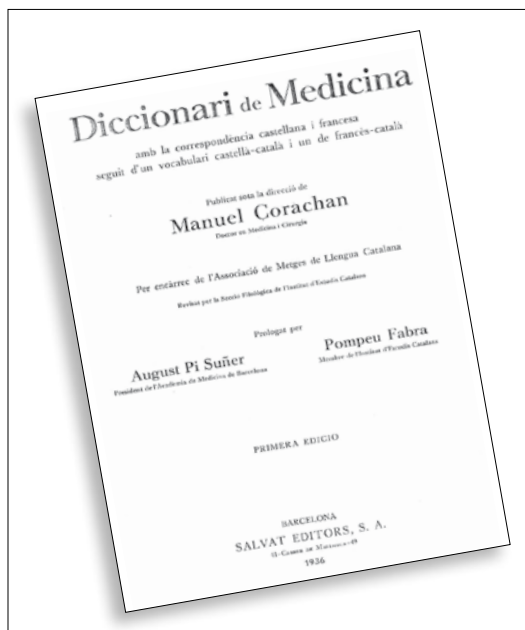

Figura 3. Portada del *Diccionario de Medicina*, obra editada per Manuel Corachán.

brosos articles en els *Annals de Medicina* entre 1908 i 1936. L'any 1931 propicià el trasllat de l'Acadèmia des dels locals del carrer Portaferri-sa fins al Casal del Metge, a la Via Laietana, on romangué fins el 1970. Corachán va ser també escollit President del Desè Congrés de Metges de Llengua Catalana que s'havia de celebrar a València l'any 1938. Primer la Guerra Civil i després altres circumstàncies no ho feren possible. El Desè Congrés es realitzà a Perpinyà trenta vuit-anys després i el de València va haver d'esperar fins l'any 2004.

Els Corachán i el naixement de la neurocirurgia catalana

Els començaments de les intervencions quirúrgiques al sistema nerviós es realitzaren fins a principis del segle xx sota la col·laboració d'un neuròleg, que feia el diagnòstic topogràfic, i d'un cirurgià general, que feia la intervenció¹². No fou fins aleshores que aparegueren els primers especialistes capaços d'assumir els coneixements neurològics i quirúrgics per poder fer possible a la vegada el diagnòstic i la intervenció. A Catalunya, el desen-

volupament de la nova especialitat es realitzà a l'Hospital de la Santa Creu amb col·laboracions de cirurgians com Cardenal, Reventós i el propi Corachán. Així, Corachán i Ribas i Ribas participaren en excisions d'àrees corticals afectades de lesions cicatricials en pacients afectes d'epilèpsia sota la indicació de Barraquer Roviralta¹³. Els nous temps eren dels homes més joves, com el propi fill de Corachán, Manuel Corachán i Llorca.

Llicenciat en Medicina l'any 1931, Corachán i Llorca ja havia realitzat estades a l'estranger durant el seu període com estudiant, com les que va fer a França a l'Institut de Fisiologia de Tolosa de Llenguadoc i a Suïssa, a l'*Hôpital Cantonal de Genève* en companyia d'Antoni Llauredó i Vicens Artigas. Més endavant realitzà els cursos de doctorat a Madrid, on aprofità per treballar al laboratori de Pío del Río Hortega. Més tard anà al *Städtisches Krankenhaus* de Frankfurt am Main i a l'*Hôpital de la Pitié* de París. Tornà a Barcelona l'any 1934 i s'incorporà al Servei de Cirurgia General del seu pare, encara que passava força temps al dispensari de Neurologia. En aquest període intervingué no menys de 35 pacients que entraven a l'hospital pel Servei de Neurologia que, després de ser intervinguts, eren supervisats en el Servei de Cirurgia pel propi Corachán i Llorca abans de tornar de nou a Neurologia. Com han destacat Molet et al.¹², les històries clíniques d'aquests pacients ja revelaven una gran millora en els aspectes d'anamnesi i exploració neurològica, indicant un canvi i una especialització en l'àmbit de la neurocirurgia així com la incorporació de proves diagnòstiques específiques (pneumoencefalografia, mielografia amb lipiodol). Malauradament, la mort prematura de Corachán i Llorca li va impedir desenvolupar una activitat professional en l'àmbit de la neurocirurgia que els seus inicis presagiaven de gran importància.

La gastropèxia de Corachán

Manuel Corachán i García fou un dels darrers "grans cirurgians generals" de Catalunya. En paraules de Casassas⁶: "*fou un cirurgià perfecte que atenia tots els detalls operatoris, de l'acte quirúrgic i postoperatoris*". Va publicar en cirurgia

ortopèdica i traumatològica i en els seus darrers anys s'ocupà de la cirurgia gàstrica i digestiva. Mentrestant, practicà la cirurgia plàstica, vascular, toràcica, endocrinològica i, fins i tot, la neurocirurgia, com ja s'ha comentat en la secció anterior. No només practicà la cirurgia sinó que realitzà nombrosos estudis de recerca, tant a Barcelona com a Veneçuela. Cal recordar, entre ells, estudis sobre els empelts cutanis, la clorurèmia en les oclusions intestinals, la carcinogènesi o l'aparició de la circulació col·lateral després de lligar els troncs arterials². Contribuí a la invenció de certs procediments que foren novetats al seu temps, com els empelts basals de pell, l'artoplàstia del colze, la gastrotomia, la colostomia, el tractament de la diabetis per denervació de les suprarenals o la descripció d'una nova via d'accés de l'húmer. Segons Net¹⁴, del servei de Corachán en va partir la cirurgia urològica de la mà del seu deixeble Vicens Compañ. També establí relació amb el cirurgià alemany Sauerbruch, qui practicava a Munic els primers treballs en cirurgia protètica, especialment en els monyons dels amputats de l'extremitat superior i que Corachán va introduir al nostre país¹⁴.

En aquest capítol, però, ens centrarem en la descripció de la seva aportació a la gastropèxia, la coneguda com "gastropèxia de Corachán".

En el seu llibre *Cirugía gástrica*², Corachán dedicà un capítol a descriure les tècniques de gastropèxia i gastroaplicació. La primera consisteix en una suspensió de l'estómac emprada pel tractament de la ptosi gàstrica i d'algunes formes del que anomenava "dilatació idiopàtica o atònica de l'estómac". Corachán va descriure l'existència a l'època de cinc tipus de procediments: suspensió de l'estómac per fixació de l'epipló major a la paret abdominal anterior (operació de Coffey), escurçament de l'epipló major (operació de Beye), fixació directa de l'estómac a la paret abdominal (operació de Duret, gastropèxia de Rovsing), suspensió per la curvatura menor (gastropèxia de Perthes) i suspensió per la curvatura major (gastropèxia de Lambret, Figura 4). És precisament aquesta darrera l'escollida per Corachán per modificar-la (Figura 5) a fi de fer més ràpida i fàcil la seva realització (l'any 1933 ja havia publicat al *Bulletin de la Société Nationale de Chirurgie* un article titulat *Modification de la technique de Lambret*

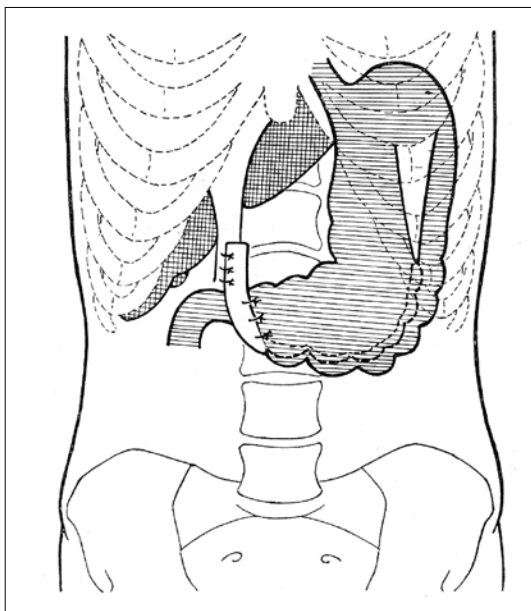

Figura 4. Esquema que representa la gastropèxia de Lambret present al llibre de Corachán². Segons descriu el peu de la figura: "La invaginación de la tira aponeurótica termina a un través de dedo antes del píloro; se fija la tira verticalmente en la cara anterior del estómago y su extremo libre se fija a la porción más alta del ligamento redondo del hígado. Se ve cómo ha desaparecido el bajo fondo gástrico y el estómago queda suspendido en «hamaca» entre el tórax y el hígado; el canal piloroduodenal se ha hecho casi horizontal".

dans la gastropexie). En paraules de Corachán²: "Las ventajas de la gastropexia con el ligamento redondo del hígado, que Perthes ideó en 1920, han sido superadas por el procedimiento que Lambret nos dio a conocer en 1931, ya que en esta última técnica la suspensión del estómago se efectúa por la gran curvatura, que es la que se encuentra relajada, y, además, porque se consigue una reducción de la cavidad gástrica gracias al fruncimiento del estómago a lo largo de la tira aponeurótica. Nosotros hemos empleado el método de Lambret con excelentes resultados, pero encontramos su técnica complicada y embarazosa a causa del tiempo que se pierde para la disección y preparación de la tira aponeurótica. A fin de simplificar el método, respetando sus bases fundamentales, hemos ideado una modificación que consiste en sustituir la tira aponeurótica por dos gruesos hilos de seda, arrollados uno a otro en forma de cordón, y que fijamos, de un lado, a la arcada condral izquierda, sin atravesar la piel, y del otro, al ligamento suspensorio del hí-

Figura 5. La gastropèxia de Corachán².

gado. La sutura de invaginación y el coulissage a lo largo de la curvatura mayor se realizan de la misma manera que con el método de Lambret; para esta sutura empleamos seda fina. El nivel de fijación del cordón de seda a la arcada condral depende de la disposición del tórax del enfermo y variará según el caso. Las ventajas de nuestro método consisten principalmente en la simplificación del acto operatorio, que se puede realizar en diez o quince minutos, con menos incisiones y suturas, siendo notable la solidez de la suspensión y la seguridad de los puntos de apoyo".

Desconeixem quina fou la utilitat de la intervenció i si va ser practicada per altres cirurgians després de la mort de Corachán. Més enllà d'aquestes consideracions, mostra l'interès i l'habilitat del cirurgià per millorar els procediments quirúrgics de l'època, de forma que l'agressió quirúrgica fos menor, doncs Corachán sempre fou un metge preocupat per les cures postoperatòries, més enllà de l'èxit tècnic exclusiu.

Corachán i el *Diccionario de Medicina*

Per la majoria dels metges catalans actuals, Corachán és recordat per la seva participació en la

gènesi del primer *Diccionari de Medicina* que es disposà a Catalunya en la nostra llengua. Corachán fou director, i en part finançador, d'una obra redactada per 85 col·laboradors, entre els que es trobaven les grans figures mèdiques de l'època. A tall d'exemple, entre els cirurgians hi participaren els germans Trias i Pujol, Puig i Sureda, Pi i Figueras i Trueta¹⁵. Publicat el mateix 1936, fou de fet un encàrrec que se li va fer en el decurs del VI Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana celebrat l'any 1930. Corachán deia del llibre acabat de publicar: *"L'hem titulat Diccionari de Medicina... perquè creiem que ja és hora de no haver d'anunciar que són escrits en català els llibres catalans"*. El diccionari es publicà amb un pròleg d'August Pi i Sunyer i un altre de Pompeu Fabra, qui assenyalava que *"el present Diccionari ha de contribuir a la millora del Diccionari General de la Llengua"*¹⁶.

Fernández i Sabaté¹⁵ ha explicat les peripècies finals del diccionari. Es publicà en fascicles, es completà amb un vocabulari castellà-català i francès-català i arribà a les 830 pàgines llest per l'enquadrernació. S'havia de repartir la tardor de 1936 però l'esclat de la guerra aconsellà deixar-ho per més endavant. Tota l'edició es guardà al soterrani del Casal del Metge en caps ben tancades i amb la protecció del Col·legi de Metges a l'espera de temps més tranquils. La cosa quedà en un secret ben desat perquè la seva existència podia portar a la destrucció de l'edició, donada la situació de persecució del català que seguí durant la postguerra. A partir de la dècada de 1960 s'inicià una distribució discreta de l'obra als metges que la demanaven fins que s'esgotà¹⁵.

El Diccionari esdevingué un llibre mític per a aquells que defenien l'ús del català a l'activitat mèdica i fou l'únic element de referència pel català mèdic fins l'aparició l'any 1974 del primer *Vocabulari Mèdic*, publicat sota la iniciativa de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears i del seu president d'aleshores, Josep Laporte. La seva substitució no arribà, però, fins la publicació l'any 1990 del *Diccionari Enciclopèdic de Medicina*, dirigit per Oriol Casassas. La

publicació de la segona edició, ja sota la coordinació de Màrius Foz, Eduard Llauredó i Joaquim Ramis, deu anys després, normalitzà la situació també en aquest àmbit. Però recordem, pels desmemoriats, que entre el diccionari de Corachán i el de Casassas passaren cinquanta-quatre llargs anys.

Referències bibliogràfiques

1. Foz i Sala M, Llauredó i Miret E, Ramis i Coris J, coordinadors. Diccionari enciclopèdic de medicina. Barcelona: Enciclopèdia Catalana; 2000.
2. Corachán M. Cirugía gástrica. Vol. 2. Barcelona: Salvat; 1943; p. 401-19.
3. Marí i Balcells V. Centenari del naixement de Manuel Corachán. Ann Med. 1982;68:256-60.
4. Marí-Balcells VJ. Centenario del nacimiento del Dr. Corachán. Acta Chir Catal. 1982;3:91-4 (traducció al castellà de l'article de la referència anterior).
5. Borrás JA. El doctor Corachán, de Chiva, gran cirujano español. Med Esp. 1964;341-53.
6. Casassas O. La medicina catalana del siglo xx. Barcelona: Edicions 62; 1970.
7. Broggi M. Memòries d'un cirurgià. Barcelona: Edicions 62; 2001.
8. Claret J. La repressió franquista a la Universitat Catalana. Vic: Eumo Editorial i Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives; 2003.
9. Trueta J. Fragmentos d'una vida. Barcelona: Edicions 62; 1978.
10. Guardiola E, Baños JE. Eponimia mèdica catalana. Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve, nº 1. Barcelona: Prous Science; 2004. p. 81-6.
11. Claret J. El atroz desmoche. La destrucción de la universidad española por el franquismo, 1936-1945. Barcelona: Crítica; 2006.
12. Molet J, Oliver B, Bartumeus F. Manuel Corachán i Llor. Primer neurocirugià de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Sant Pau. 1983;4:219-21.
13. Tolosa E. Primeros pasos de la neurocirugía en el antiguo hospital de la Santa Cruz bajo el impulso de Luis Barraquer-Roviralta. Med Clin (Barc). 1950;15:383-5.
14. Net A. Aproximació històrica a la problemàtica actual de l'ensenyament de la medicina a Catalunya. Tesi doctoral. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona; 1972. p. 213.
15. Fernández Sabaté A. Barcelona y la SECOT. Diálogos entre 1936 y 2002. Madrid: Medical and Marketing Communications; 2003.